

Zwerfafval in schoolomgeving

Analyse en Maatwerkplan

Gemeente Steenwijkerland

projectnr. 233995.02
revisie 2.0
6 april 2011

Opdrachtgever

Gemeente Steenwijkerland
Cluster Afval & Reiniging
Gasthuislaan 2
Postbus 162
8330 AD STEENWIJK

datum vrijgave

06-04-2011

beschrijving revisie

Rapportage definitief

goedkeuring

C. van Balen

vrijgave

P. Lasterie

	Inhoud	Blz.
1	Inleiding	2
1.1	Aanleiding en doel	2
1.2	Zwerfvuil in relatie met gebruik, inrichting en beheer	2
1.3	Leeswijzer	3
2	Analyse zwerfafval schoolomgeving	4
2.1	Gemeentelijke organisatie, beleid en ambities	4
2.2	Resultaten Scan Schoolomgeving	6
2.3	Situering school(omgeving)	9
2.4	Bevindingen rondgang schoolomgeving	9
3	Maatwerkplan	13
3.1	Focus zwerfafvalaanpak	13
3.2	Pijler 1: Acties met actoren (leerlingen, school, winkeliers en ROVA)	14
3.3	Pijler 2: Inbedden communicatie, participatie en doelgroepbenadering	16
3.4	Aandachtpunten	17

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

De gemeente Steenwijkerland zet zich in voor een aantrekkelijke, veilige en schone openbare ruimte waarin de inwoner, maar ook de bezoeker en werknemer zich thuis en welkom voelt (bron: Collegeprogramma 2010-2014 'Met kracht naar kwaliteit'). Deze rapportage gaat over het aspect schone omgeving en specifiek zwerfafval. De gemeente heeft grip op de kwaliteit van de openbare ruimte, maar er zijn een aantal gebieden die sneller vervuilen dan de omliggende omgeving. De omgevingen rondom scholen zijn daar één van. In dit traject maakt de gemeente een start met de aanpak van de schoolomgeving van het RSG Tromp Meesters (locatie Stationsstraat en locatie Lijsterbesstraat) en van het CSG Eekeringe.

De eerste stap bij de gerichte aanpak is het analyseren van de schoolomgevingen. Deze analyse geeft niet alleen inzicht in de huidige situatie, maar geeft ook antwoord op de vraag met welke instrumenten een gerichte aanpak het beste is in te steken. Het resultaat is een plan van aanpak op maat met effectieve maatregelen. Een plan van aanpak waarmee de gemeente concreet aan de slag kan.

De analyse is uitgevoerd door advies- en ingenieursbureau Oranjewoud in samenwerking met de gemeente Steenwijkerland. De basis voor de analyse wordt gevormd door:

- de bevindingen voortkomend uit het interview met de contactpersoon binnen de gemeente, Henk Hulzebos, regisseur cluster Afval & Reiniging;
- de uitkomsten van de door de gemeente ingevulde zelfscan schoolomgeving (vragenlijst ontwikkeld door het Agentschap NL);
- de resultaten van de rondgang door de betreffende schoolomgeving op 9 februari 2011.

De analyse van de schoolomgeving wordt in het kader van het Focusprogramma Zwerfafval uitgevoerd, een subsidieregeling gefinancierd door Ministerie van VROM, VNG en het bedrijfsleven. Agentschap NL beheert dit programma.

1.2 Zwerfvuil in relatie met gebruik, inrichting en beheer

Vervuiling van de openbare ruimte wordt al gauw in verband gebracht met het gedrag van de mens ofwel de gebruikers. Vervuiling is zelfs te zien als een vorm van vandalisme. Een vervuilde omgeving geeft veel gebruikers een akelig gevoel, zeker wanneer het vuil van een ander betreft.

Oorzaken voor plekken die meer vuil aantrekken dan de omliggende omgeving zijn niet enkel te zoeken in het ongewenste gedrag van gebruikers. Inrichting en functionaliteit van een plek zijn ook duidelijk in verband te brengen met vervuiling. De inrichting van een plek kan er voor zorgen dat het niet fijn is om op die plek lang te blijven. Een anonieme of onoverzichtelijke plek zal eerder gebruikt worden voor ongewenste doeleinden en dit werkt zo ook zwerfafval in de hand. Bovendien kan blijken dat de inrichting niet aansluit op het gebruik van die plek of dat een aantal voorzieningen wordt gemist.

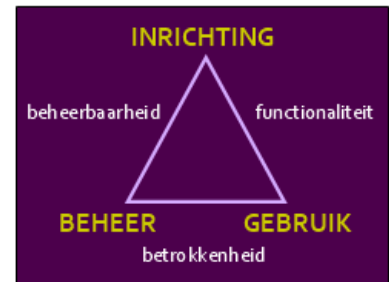
Ook het beheer is van invloed op de mate van vervuiling. Een schone omgeving zal minder aanleiding geven tot weggooigedrag of andere vormen van vervuiling. Een schone omgeving betekent geen zwerfvuil op straat, maar ook bijvoorbeeld geen graffiti op obstakels of muren. Uit

Inrichting: belang van de afvalbak

Uit onderzoek is gebleken dat goed geplaatste en onderhouden afvalbakken, zwerfafvalgedrag positief beïnvloeden. Afvalbakken moeten vooral vindbaar en makkelijk te gebruiken zijn (geen zware klep).

onderzoek blijkt dat in een omgeving met veel graffiti op de muren mensen twee keer zo snel iets op de grond gooien dan wanneer er niets op de muren staat¹.

Gebruik, inrichting en beheer bepalen samen de kwaliteit en de beleving van een plek. In theorie is het zo dat gebruikers reageren op een verandering van een plek, een andere inrichting of het anders beheren. Er kan dus indirect worden gestuurd op gedrag. Dit geldt ook voor de aanpak van een schoolomgeving. Daarnaast zijn een aantal instrumenten in te zetten zoals handhaving en communicatie. Meer hierover in het volgende hoofdstuk.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de analyse van de schoolomgevingen van het RSG Tromp Meesters en CSG Eekeringe. In hoofdstuk 3 volgt na een korte toelichting met betrekking tot de focus van de aanpak ofwel de strategie, het maatwerkplan. Hierin worden acties om zwerfafval aan te pakken voorgesteld en toegelicht.

¹ bron: "Graffiti leidt tot rommel leidt tot diefstal leidt tot...", André de Vos, Tijdschrift Binnenlands Bestuur, 15 oktober 2010.

2 Analyse zwerfafval schoolomgeving

2.1 Gemeentelijke organisatie, beleid en ambities

De organisatie

Binnen de gemeente Steenwijkerland is de afdeling Openbare Werken verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Deze afdeling is opgedeeld in een Ingenieursbureau, een Bedrijfsbureau, Bureau Uitvoering en een cluster Beleid & advies. Onder het Bedrijfsbureau valt de cluster Afval & Reiniging. Dit cluster is verantwoordelijk voor de coördinatie, aansturing en uitvoering van gemeentelijk werkzaamheden omtrent reiniging en afval(inzameling).

Onder het Bureau Uitvoering valt de buitendienst. Deze is opgedeeld in meerdere vakteams (teams per discipline, zoals een Civielteam) en drie gebiedsteams. De buitendienst draagt zorg voor het dagelijkse beheer en onderhoud. Het vegen van de openbare ruimte doet de gemeente zelf. Afval wordt opgehaald door het afvalinzamelingbedrijf ROVA.

Onder het cluster Beleid & Advies worden de beleidszaken gecoördineerd. Binnen dit cluster wordt ook het onderwerp burgerparticipatie opgepakt.

Gemeentelijk beleid en ambities

In het *Collegeprogramma 2010-2014 'Met kracht naar kwaliteit'* is specifiek aandacht voor schoon, heel en veilig. Hierin is de ambitie geformuleerd om inwoners middels een wijk- en kerngerichte aanpak meer te betrekken bij de kwaliteitsborging van de openbare ruimte.

In 2007 heeft de gemeente een integrale visie voor de openbare ruimte opgesteld onder de naam *'Openbare ruimte in conditie'*. Deze visie geeft in hoofdlijnen het beleid en de kwaliteitsambities weer met betrekking tot de aspecten van de openbare ruimte. De visie is een praktisch document en wordt intern gebruikt onder de naam 'Kwaliteitsboek'. Het fungeert als toetsingskader in de dagelijkse praktijk. Bij het document hoort ook een kwaliteitsmeetlat. De onderwerpen zwerfafval en drijfvuil op verharding en groen maken onderdeel uit van de meetlat.

Gemeentebreed geldt een ambitieniveau basis, op hoogwaardige plekken (de centra) een niveau hoog. Bovendien zijn er een aantal plekken benoemd die meer aandacht krijgen in de uitvoering, namelijk de zogenaamde 'badspots'.

Specifiek voor zwerfafval en afvaldumpingen beschikt de gemeente over het *Uitvoeringsplan 'Op weg naar een schoon Steenwijkerland (2011-2015)'*, welke bestuurlijk is vastgesteld. In dit plan zijn de gewenste maatregelen beschreven om zwerfafval en afvaldumpingen op een gestructureerde wijze aan te pakken. Reeds eerder, in 2009, is begonnen met de uitvoering van de beleidsnotitie 'Zwerfafval en afvaldumpingen aangepakt'. Een beknopt overzicht van de uitgevoerde acties zijn terug te lezen onder de kop 'wat is er gedaan?' op de volgende pagina.

Uit het Collegeprogramma, item Zwerfafval

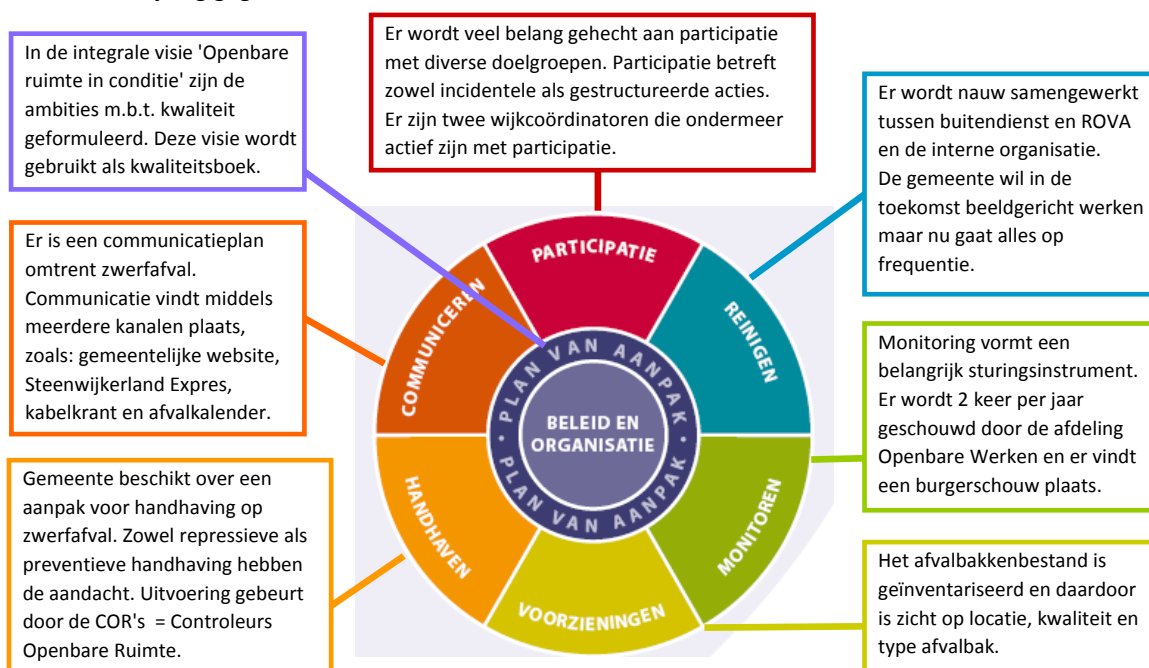
"Aan het verminderen van de overlast door zwerfafval en illegale dumpingen besteden wij veel aandacht. Gerichte opruimacties gaan plaatsvinden aan de hand van een opgestelde prioriteitenlijst."

Badspots

In de gemeente Steenwijkerland zijn 30 'badspots' in kaart gebracht. Vijf daarvan worden met een hogere frequentie schoongemaakt.

Thema zwerfafval: wat wordt er gedaan?

Om een beeld te geven van welke instrumenten de gemeente reeds inzet/ heeft ingezet om zwerfafval aan te pakken, is figuur 1 weergegeven. In dit model is per instrument/ knop een korte beschrijving gegeven.

Figuur 1: overzicht analyse per instrument van het knoppenmodel zwerfafvalaanpak

Wat is er gedaan?

De volgende communicatie- en participatie acties heeft de gemeente Steenwijkerland in het verleden uitgevoerd in het kader van zwerfafval (of in bredere zin met betrekking tot schoon). Het betreft zowel eenmalige als gestructureerde acties:

- Deelname Natuurlijk Schoon: in 2009 en 2010 heeft de gemeente deelgenomen aan de landelijke actie 'Natuurlijk Schoon'.
- Opschoonactie: er is een opschoonactie georganiseerd waarbij de meeste 'badspots' (vuile plekken) zijn opgeschoond. Dit mag nog meer worden gestructureerd.
- Incidentele opruimacties: eigen initiatief van bewoners/vrijwilligers/winkeliers (bijvoorbeeld het prikken van afval) worden aangemoedigd en gefaciliteerd door de gemeente.
- Greenteams: in de gemeente zijn drie 'Greenteams' opgezet en operationeel. Een team bestaat uit schoolkinderen. Onder begeleiding van volwassenen ruimen zij zwerfafval op. In ruil hiervoor krijgen de kinderen een beloning, zoals bijvoorbeeld een zwembadkaartje. De gemeente faciliteert en ondersteunt de Greenteams. In overleg met Plaatselijke Belangen en wijkverenigingen wordt getracht het aantal Greenteams uit te breiden.
- Samenwerking met SVZO: de gemeente heeft contacten met de landelijke Stichting Vrijwillige Zwerfafval Opruimers (SVZO) om te onderzoeken op welke wijze vrijwilligers in onze gemeenten kunnen worden geworven/ gemobiliseerd.
- Blikvangers: op verschillende plekken in de gemeente zijn blikvangers geplaatst.
- Inzet Punter: met deze door de gemeente beschikbaar gestelde boot, verwijderen vrijwilligers een aantal malen per jaar het afval in de stadsgrachten. Organisatie ligt bij vrijwilligersgroep Looijersgracht.
- Burgerschouw: in de burgerschouw wordt de schoonheidsgraad van de openbare ruimte door bewoners getoetst aan het kwaliteitsboek. Zwerfafval is onderdeel van de schouw.

Volgens de gemeente hebben alle ingezette acties nut/zin gehad, aangezien ze ertoe geleid hebben dat de hoeveelheid zwerfafval in de gemeente is afgenomen. Dit is gebleken uit de monitoring van het zwerfafval.

De gemeente benoemt in het Uitvoeringsplan 'Op weg naar een schoon Steenwijkerland (2011-2015)' de volgende acties die in deel uitmaken van het actieplan, welke is opgenomen in het Uitvoeringsplan. Acties die zich specifiek inzetten op het betrekken van verschillende doelgroepen bij de zwerfafvalaanpak:

- Jaarlijkse deelname Landelijke Opschoondag: onder regie van ROVA worden scholen, verenigingen en vrijwilligers jaarlijks benaderd voor deelname. Deelnemers maken de directe omgeving van de betreffende school of de verenigingslocatie schoon. Voorafgaand of tijdens de actieweek wordt lesmateriaal behandeld.
- Lespakketen ROVA: in samenwerking met de gemeente en de Stichting Vrijwillige Zwerfafval Opruimers (SVZO) gaat ROVA een lespakket in het kader van afval beschikbaar stellen. Dit lesmateriaal wordt gebruikt door de leerkrachten en leerlingen van meerdere scholen in de gemeente. Belangrijkste doel is gedragsverandering te bewerkstelligen en weggooigedrag tegen te gaan. De gemeente faciliteert in afvalprikkers en zakken.
- Campagne in winkelgebied: er zijn afspraken gemaakt met winkeliers omtrent schoon, namelijk het schoonhouden van eigen stoep, het correct aanbieden van bedrijfsafval en winkeliers hangen posters op met informatie over zwerfafval, verstrekt door gemeente.
- Adoptie(groen) door bewoners: bewoners worden gestimuleerd om een stuk straat of plantsoen te adopteren en deze schoon te houden. De gemeente faciliteert waar nodig.
- Adoptie(groen) door verenigingen: (sport)verenigingen worden benaderd om het gebied rondom de locatie waar de vereniging is gevestigd te adopteren en deze schoon te houden. De gemeente faciliteert waar nodig.

2.2 Resultaten Scan Schoolomgeving

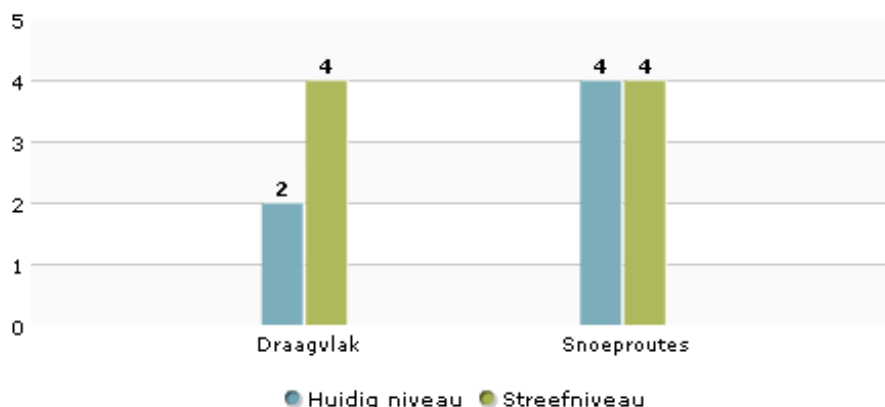
De zelfscan schoolomgeving, ontwikkeld door Agentschap NL, bestaat uit een vragenlijst die inzoomt op de huidige aanpak van zwerfafval specifiek voor schoolomgevingen. In deze paragraaf worden de uitkomsten visueel weergegeven, aangevuld met een korte toelichting.

Eerste indruk aanpak zwerfafval schoolomgevingen

Figuur 1 laat zien dat er vanuit de interne organisatie meer draagvlak gewenst is voor de aanpak van zwerfafval. De contactpersoon geeft aan dat het onderwerp leeft, maar nog niet in brede zin aandacht krijgt. De snoeproutes² vallen onder de 'badspots'. Zoals eerder gemeld zijn deze goed op kaart aan te wijzen. De snoeproutes liggen vooral in de kern Steenwijk en langs de noordelijke en zuidelijke invalswegen.

Toelichting bij figuren

In de volgende figuren worden de resultaten uit de zelfscan weergegeven in de scores 1 tot 5. Daarbij is een score 1 te interpreteren als 'zeer onvoldoende' en een score 5 als 'zeer voldoende'.

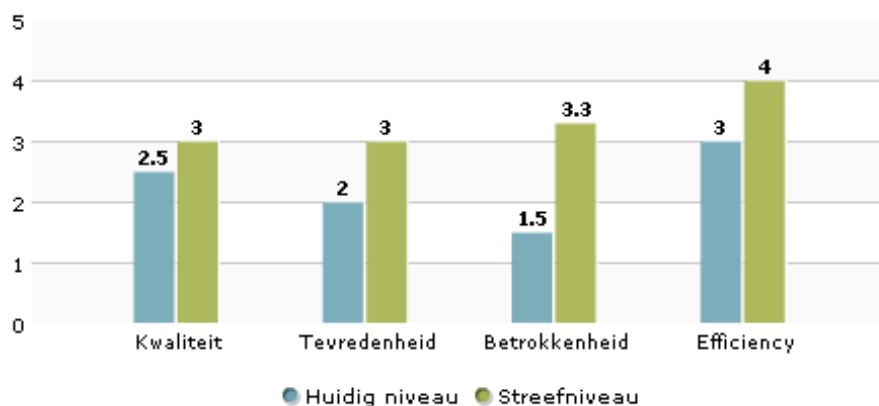

Figuur 1: Eerste indruk

² Het begrip snoeproute is door AgentschapNL als volgt gedefinieerd: "een route die een leerling aflegt van huis naar school en vice versa, inclusief de route naar de supermarkt en snackbar tijdens en na schooltijd. Het zijn de loop- en fietsroutes maar ook de routes naar en van bus- en treinstation".

Doelstellingen bij aanpak zwerfafval schoolomgevingen

In figuur 2 op de volgende pagina zijn de resultaten omtrent de doelstellingen weergegeven. De kwaliteit scoort niet op elk plek het gewenste kwaliteitsniveau vandaar dat het streefniveau een hogere score aangeeft. De score van tevredenheid is voldoende, maar mag hoger. De gemeente vertaalt dit vooral naar het creëren van minder klachten. Gemeentebreed is de betrokkenheid van jongeren en scholen aan de lage kant, maar door de Greenteams zijn bepaalde groepen jongeren veel meer betrokken geraakt. Bewoners zijn redelijk betrokken, ondernemers zeer beperkt. Voor alle doelgroepen geldt dat de betrokkenheid groter kan. De scores voor 'Efficiency' geven aan dat er nu geen specifiek budget voor de aanpak van snoeproutes beschikbaar is.

Figuur 2: Doelstellingen

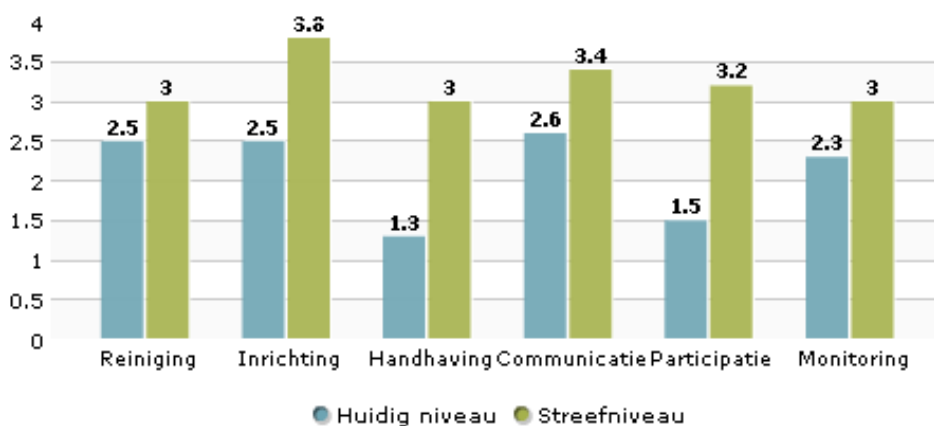
Instrumenten bij aanpak zwerfafval schoolomgevingen

Figuur 3 laat zien dat vanuit de verschillende instrumenten verbeterslagen zijn te maken. De gemeente geeft aan dat met betrekking tot inrichting een hogere score is te behalen door meer aandacht te schenken aan de beheerbaarheid/onderhoudbaarheid van de openbare ruimte, zoals het beperken van obstakels om het gemak bij vegen te verbeteren. De lage score voor Handhaving geeft aan dat het handhaven op zwerfafval in schoolomgevingen nog weinig gebeurt. Vooral jongeren aanspreken op gedrag moet meer aandacht krijgen.

Communicatie naar bewoners, ondernemers, etcetera verloopt goed, maar ook hier zijn nog enkele verbeterslagen te maken. Participatie geeft een lage score voor huidig niveau en een vrij hoge score voor streefniveau. De gemeente geeft hierbij aan dat de huidige participatie gebaseerd is op eenmalige acties en dat de structuur nog mist. Het opzetten van Greenteams is hierin een grote stap voorwaarts. De gemeente wenst het aantal teams in de toekomst uit te breiden. Tenslotte scoren reiniging en monitoring redelijk hoog, maar geeft de gemeente aan dat met betrekking tot de uitvoering nog verbeterpunten zijn te benoemen.

Afvalbakken snoeproutes

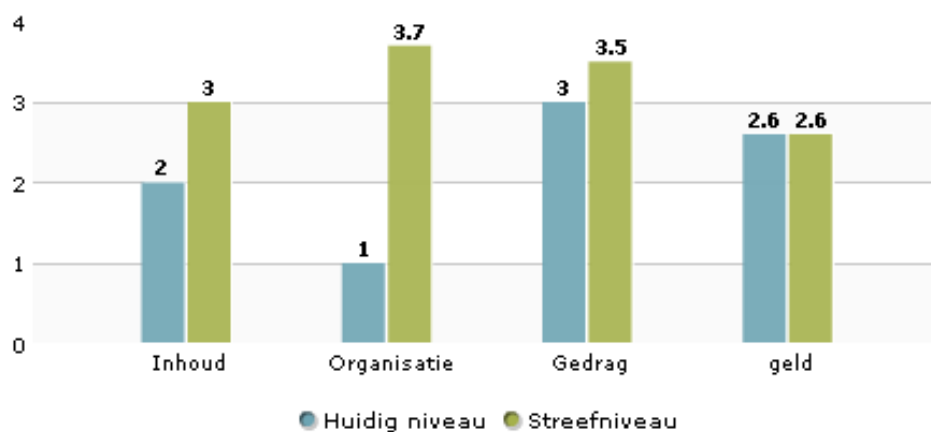
De gemeente geeft aan dat afvalbakken langs snoeproutes tijdig worden geleegd en gerepareerd/vervangen indien nodig.

Figuur 3: Instrumenten

Middelen

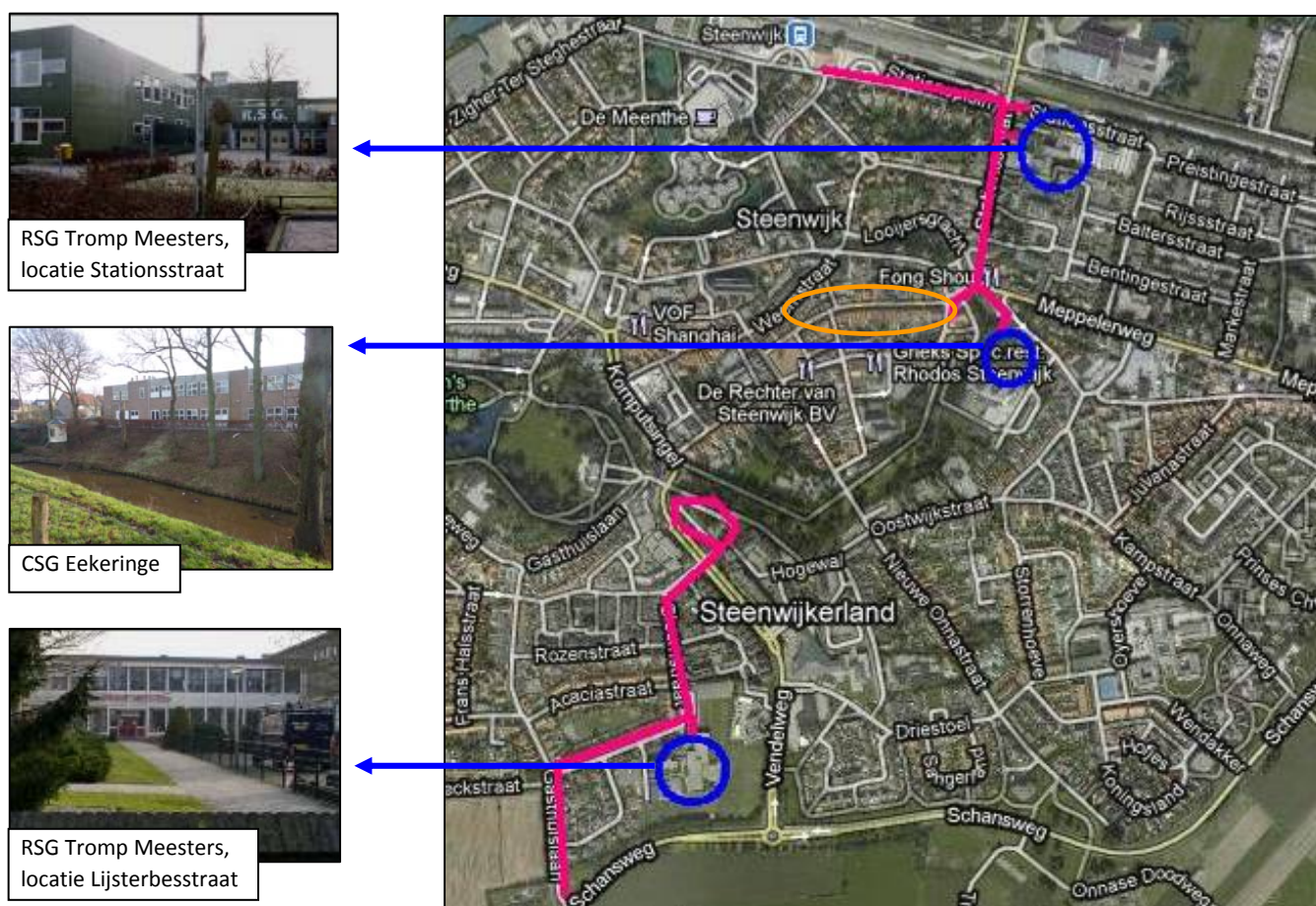
Met 'inhoud' wordt gewezen op bestaand beleid. Specifiek voor schoolomgeving is geen beleid vastgelegd. Het Uitvoeringsplan 2011-2015 biedt echter wel beleidskaders voor het aanpakken van zwerfafval, zo ook in de schoolomgevingen. 'Organisatie' heeft betrekking op de vraag of er wel of geen sprake is van een interdisciplinaire aanpak en of externe partners worden betrokken bij de aanpak van zwerfafval. Zoals de scores laten zien, valt op dit onderdeel nog winst te behalen. De gemeente geeft aan dat er beperkt interdisciplinair wordt gewerkt en dat de betrokkenheid van verschillende partijen beter kan. 'Gedrag' vertaalt zich naar de competenties van betrokken medewerkers om zwerfafval aan te pakken. De score laat zien dat kennis en ervaring binnen de gemeente aanwezig is, maar op gebied van samenwerking kan het beter. Het aspect 'geld' laat zien dat budget beschikbaar is voor de aanpak van zwerfafval bij schoolomgevingen. Naar verwachting zal geen sprake zijn van een toename in budget voor dit onderdeel, vandaar dezelfde score als in de gewenste situatie.

Figuur 4: Middelen

2.3 Situering school(omgeving)

In dit traject worden de schoolomgevingen betrokken die deel uitmaken van de het RSG Tromp Meesters (locatie Stationsstraat en locatie Lijsterbesstraat) en van het CSG Eekeringe. De verschillende onderwijsinstellingen liggen verspreid over de gemeente Steenwijkerland. Ze zijn in onderstaande kaart in blauw omcirkeld. De voornaamste snoeproutes zijn op aangegeven van de contactpersoon weergegeven in een roze belijning. Zoals is te zien, loopt vanuit elke school een snoeproute. Een voorbeeld is de route naar het station van Steenwijkerland.

Figuur 5: Locaties scholen en snoeproutes binnen gemeente Steenwijkerland

In bovenstaande kaart is met een oranje cirkel het centrum/ Oosterstraat aangegeven. Hier komen vooral jongeren van de RSG Tromp Meesters (locatie Stationstraat) en CSG Eekeringe naar toe.

2.4 Bevindingen rondgang schoolomgeving

Tijdens de rondgang zijn de twee schoolomgevingen en de snoeproutes bekeken. De contactpersoon van de gemeente constateerde dat de schoolomgevingen en routes relatief schoon oogden. Dit heeft mogelijk te maken met een reinigingsronde die eerder die ochtend heeft plaatsgevonden. De foto's in deze paragraaf zijn gemaakt tijdens deze rondgang en kunnen dus afwijken van het gemiddelde beeld. De rondgang blijft tenslotte een momentopname.

Zwerfafval langs de snoeproutes

De snoeproutes zijn duidelijk op kaart aan te brengen. Eenmaal buiten is dit te zien aan zwerfafval in de begroeiing in de directe omgeving van de scholen. Doordat het groen in de plantsoenen niet in bloei staat, is zwerfafval goed te zien. Het zwerfafval dat wordt aangetroffen, is voornamelijk drinkflesjes en snoepwikkels. Dit is afval dat duidelijk afkomstig is van de scholieren. Zwerfafval in

begroeiing speelt met name bij de locaties van het RSG Tromp Meesters. Bij de RSG-locatie aan de Lijsterbesstraat is veel zwerfafval in begroeiing geconstateerd op de Bloemstraat (snoeproute richting centrum). Bij de RSG-locatie op de Stationsstraat is vuil geconstateerd in heggen van panden die aan de Stationsstraat staan. Hierover is recentelijk ook nog een klacht van een bewoner bij de gemeente binnengekomen.

Zwerfafval ligt vooral in plantsoenen rondom en in de directe omgeving van de scholen (locatie Lijsterbesstraat)

Op verharding wordt langs de snoeproutes weinig zwerfafval aangetroffen. Op de foto linksonder is een voetpad te zien dat veelvuldig wordt gebruikt door leerlingen van het CSG Eekeringe. Zoals eerder gezegd ligt er tijdens de rondgang niet veel zwerfafval. De afvalbak staat aan het begin van het pad goed en zichtbaar opgesteld.

Intensief gebruikt voetpad door leerlingen (links) en drijfvuil in de watergang naast school (rechts)

Grenzend aan het SCG Eekeringe ligt een watergang. Zoals is te zien op de foto rechtsboven is er sprake van drijfvuil. Vermoedelijk is dit afval afkomstig van de scholieren, maar dit blijft een aanname. Naast het voetpad is een omheining aangebracht. Het drijfvuil heeft invloed op het kwaliteitsbeeld van de omgeving: het springt namelijk direct in het oog.

Op de route vanaf de RSG-locatie Lijsterbesstraat naar de omliggende kernen zijn tijdens de rondgang enkele stuks zwerfvuil in het gras en de berm (greppel) van de Gasthuislaan aangetroffen.

Zwerfafval in de berm/ greppel langs de Gasthuislaan, een belangrijke fiets-snoeproute

De Gasthuislaan wordt gebruikt door scholieren op de fiets of brommer. Vermoedelijk is dit afval van hen afkomstig, maar dit blijft een aanname.

Zwerfafval in centrum en winkelgebied

De scholieren komen na of tijdens schooluren ook veel in het centrum van Steenwijk. Men kan dus stellen dat de snoeproutes van alle scholen doorlopen tot in het centrum. Zo loopt de route van het SCG Eekeringe naar het centrum langs de stadsmuren. Tegen de muren en in het groen op de taluds wordt op een aantal plekken zwerfafval aangetroffen dat naar alle waarschijnlijkheid afkomstig is van scholieren (flesjes, etcetera.)

Snoeproute van SCG Eekeringe naar het centrum (Oosterstraat)

Het centrum, onder andere de Oosterstraat, wordt tijdens de rondgang schoon en netjes aangetroffen. De afvalbakken staan goed in het zicht. Bij de uitgang van de supermarkt Supercoop staat een afvalbak van de gemeente en een afvalbak van de Stichting Nederlands Schoon.

Voorzieningen bij de school

Tijdens de rondgang valt op dat er op de RSG-locatie Lijsterbesstraat een aantal afvalbakken op het schoolplein staat.

Afvalbakken op het schoolplein van RSG-locatie Lijsterbesstraat

Op circa 100 meter van het schoolplein staat tevens een blikvanger.

Blikvanger op steenworpafstand van RSG-locatie Lijsterbesstraat

Bij de RSG-locatie Stationsstraat zijn op het plein geen afvalbakken geconstateerd. Op de hoek schuin tegenover het schoolplein staat wel een afvalbak van de gemeente.

Geen afvalbakken op het schoolplein van RSG-locatie Stationsstraat

3 Maatwerkplan

In dit hoofdstuk worden acties benoemd om zwerfvuil in de schoolomgeving aan te pakken. Dit krijgt vorm in een maatwerkplan welke als opmaat is te zien voor de stap die daarna volgt, namelijk de uitvoering van de acties.

3.1 Focus zwerfafvalaanpak

Een belangrijke conclusie uit het hoofdstuk analyse is dat de gemeente Steenwijkerland al veel doet om grip te krijgen op zwerfafval. Zo zijn er de afgelopen jaren veel acties opgezet, waarvan een aantal jaarlijks terugkeert. Bovendien is de gemeente actief aan de slag om participatie op een hoger niveau te tillen. De contactpersoon van de gemeente geeft aan dat de huidige acties en aanpak goed verlopen. Aandachtspunt is om incidentele acties meer structuur te geven en om de betrokkenheid van actoren te vergroten. Bij een aantal doelgroepen is reeds sprake van betrokkenheid en zelfwerkzaamheid (initiatieven om bijdrage te leveren). Maar voor doelgroepen zoals jongeren, winkeliers en ondernemers, kan dit nog beter.

Kortom, de huidige acties en aanpak dienen als een goede basis voor de zwerfafvalaanpak in schoolomgevingen. Dit maatwerkplan richt zich op twee pijlers, waarbij aandacht is voor de drie aspecten uit de driehoek hiernaast, namelijk Gebruik, Inrichting en Beheer. Met betrekking tot inrichting wordt voorgesteld om afvalbakken in de schoolomgevingen en op schoolpleinen nader te bekijken. In het Maatwerkplan gaat de aandacht echter meer uit naar beheer en gebruik.

Toelichting op inrichting, specifiek de afvalbakken

Gelet op de voorzieningen (afvalbakken) op schoolpleinen en in de schoolomgevingen is een zekere verbetering te maken. Op in ieder geval één schoollocatie is uit de rondgang gebleken dat op het schoolplein geen afvalbakken staan en in de directie omgeving een beperkt aantal bakken aanwezig is (zie paragraaf 2.4). De gemeente wil echter de prioriteit leggen op de twee volgende pijlers en de resultaten daarvan afwachten alvorens wordt nagedacht over het bijplaatsen van afvalbakken.

Pijler 1) Acties in samenwerking met scholen, winkeliers en ROVA

Bestaande acties worden voorgezet en acties specifiek voor de doelgroep jongeren en winkeliers (vanwege de plekken waar jongeren drink- en snoepwaar kopen) worden aangevuld met nieuwe acties. Bij de acties met de scholen wordt gezocht naar de samenwerking met de winkeliers en ROVA, om zo de scholen te ontlasten.

Aandachtspunt deelname scholen: beperkte ruimte in lesprogramma voor uitvoering acties

De gemeente onderhoudt goede contacten met de scholen voor voortgezet onderwijs. Er wordt zo nu en dan samengewerkt om aandacht te besteden aan een schone leefomgeving, ondermeer met de hulp van ROVA. De acties uit dit maatwerkplan vragen om extra tijd en inzet van de scholen. Concreet betekent dit dat het lesprogramma ruimte moet bieden om lessen met betrekking tot zwerfafval te geven en een zwerfafvalcompetitie uit te zetten en te begeleiden. Uit contacten die Henk Hulzebos onderhoudt met de scholen wordt een duidelijk signaal afgegeven: scholen willen graag meedoen met activiteiten die inzetten op 'schoon', maar geven aan dat de ruimte in het lesprogramma zeer beperkt is. Ze worden vanuit allerlei invalshoeken benaderd om deel te nemen of aandacht te besteden aan bepaalde (maatschappelijke) thema's. Dit is een belangrijke constatering die invloed kan hebben op de uitvoering van de acties die in dit maatwerkplan worden toegelicht. Als mogelijke oplossing wordt gezocht naar een andere benadering, namelijk het betrekken van andere actoren, zoals de winkeliers van de Oosterstraat en het betrekken van ROVA.

Pijler 2) Inbedding communicatie, participatie en doelgroepbenadering in de gemeente

De gemeente is tevreden over het bestaande beleid en de uitvoering, maar wenst meer aandacht te besteden aan het betrekken van haar burgers bij de kwaliteit van de openbare ruimte. Doelgroepbenadering staat centraal en daarnaast zal participatie en communicatie beter dienen te worden ingebed in de organisatie. Zoals de contactpersoon aangeeft, gebeurt er in de gemeente al veel in samenwerking met burgers, maar mag dit meer structuur krijgen en met een specifiekere aandacht per doelgroep. In dit maatregelplan wordt een voorstel gedaan voor deelname aan Thematrajecten van Agentschap NL die hierin kunnen ondersteunen.

Alvorens in te zoomen op de specifieke acties, volgt eerst een korte blik op jongeren in relatie tot gedrag. Eigenlijk een blik in het brein van jongeren: hoe denken ze en hoe kan je ze bereiken?

Theoretisch kader: Hoe verander je gedrag?

Uit onderzoek blijkt dat 95% van ons gedrag automatisch is, dus gedrag waar we niet over nadenken voordat we handelen. Daarom is het ook niet zo gek dat we over zoiets simpels als een kauwgum weggooien niet meer nadenken. Als het weggooien gepland zou zijn, dan betekent het dat diegene denkt dat kauwgom op de grond wel kan. Mensen zijn tevens geneigd zich te laten leiden door wat andere mensen ook doen. Dat komt omdat we niet rationeel maar onbewust handelen en onze omgeving is daarbij maatgevend: "O doet iedereen dat, in dat geval kan ik het ook best doen". Kortom, gedrag is erg besmettelijk, het wordt bepaald door de sociale norm!

Dit wetende, hoe is gedrag dan te veranderen? Het antwoord is door adequate interventies te plegen en communicatie op een andere manier te distribueren. Informatie alleen is niet genoeg. Te veel informatie komt niet door onze 'protective belt'. Ook hier blijkt uit onderzoek dat mensen selectief zijn in de informatie die ze tot zich nemen. Niet omdat we niet willen, maar omdat we de hele dag worden blootgesteld aan een enorme hoeveelheid aan informatie. Dat maakt dat mensen pas gaan lezen als het werkelijk van belang is. We pikken de informatie pas op als het onderwerp voor ons leeft. Leeft het niet dan breekt de informatie niet door onze 'protective belt'.

Specifiek jongeren bereik je niet goed met veel teksten en argumenten. Voorlichting moet prikkelen en vooral geen éénrichtingsverkeer zijn. Je bereikt ze meer door te werken met moderne en populaire communicatiekanalen zoals twitter en youtube. Opvallend is dat experts en mensen met macht sneller worden geloofd of beter naar hen wordt geluisterd. Bovendien zijn jongeren gevoelig voor competitities ofwel: 'als er iets te winnen valt, heb je ze vaak al mee'.

3.2 Pijler 1: Acties met actoren (leerlingen, school, winkeliers en ROVA)

Voor actie met scholen, leerlingen en winkeliers worden in het vervolg van dit traject in ieder geval de volgende reeds bestaande acties meegenomen:

- **Deelname scholen aan Landelijke Opschoondag:** jaarlijkse deelname aan deze landelijke actie en de dag eventueel als aftrap gebruiken voor andere zwerfafvalacties op/ samen met scholen.
- **Greenteams:** uitbreiden van aantal teams, zoals een greenteam per school of greenteams met winkeliers(vereniging).
- **Lespakketten ROVA:** indien mogelijk verder uitrollen en leveren aan de scholen.

Daarnaast stellen wij de volgende acties voor in samenwerking met de scholen:

a) Adoptiebakken (in combinatie met schilderwedstrijd): scholen adopteren (eventueel nieuw te plaatsen) afvalbakken. Deze worden door de leerlingen onderhouden, dat wil zeggen geledigd en schoongemaakt. Afvalbakken die op het schoolplein staan, zijn in het kader van het vak handvaardigheid door de leerlingen te beschilderen. Een beschilderde afvalbak kan een kunstwerk worden en gaan opvallen. Dit kan bijdragen aan een beter gebruik van de afvalbak door leerlingen.

Wat is hiervoor nodig? = indien het wordt gekoppeld aan een schilderwedstrijd vraagt dit om ruimte in het lesprogramma en voorbereidingen en begeleiding door een leerkracht(en).

b) Zwerfafvalcompetitie voor beste zwerfafval boodschap

In deze competitie gaan leerlingen aan de slag met het beste idee om zwerfafval aan te pakken. Een dergelijke competitie is zo groot te maken als mogelijk (gezien tijd, capaciteit en middelen). De competitie doet een beroep op de creativiteit van de leerlingen op verschillende vlakken, voor ieder wat wils. Daarbij valt te denken aan de volgende categorieën:

- a. **Film:** leerlingen maken een anti-zwerfafval reclamefilmpje. De opdracht kan specifieker worden gemaakt, bijvoorbeeld: maak een filmpje waarin afval op een creatieve manier in de vuilnisbak belandt. Dit is voor jongeren leuk om te doen en bovendien hebben ze de taak het belang van een schone omgeving in beeld te brengen.
- b. **Muziek:** leerlingen maken een rapsong of gedicht over belang van schone omgeving.
- c. **Cartoon:** leerlingen maken een cartoon of een strip over zwerfafval.
- d. **Afvalkrant:** leerlingen maken een schoolkrant over het thema zwerfafval.
- e. **2-D Kunst:** leerlingen ontwerpen een anti-zwerfafval poster, een 2D vorm van kunst.

De competitie is per school uit te zetten of voor de drie scholen tegelijkertijd. In ieder geval gelden de volgende organisatorische aspecten:

- Competitie uitschrijven: spelregels uitleggen aan leerlingen, datum indienen bekend.
- Leerlingen gaan aan de slag! (tijdsbestek maximaal 4 weken, dat is lang genoeg)
- Jury samenstellen
- Prijs bepalen: aan elke categorie is een relevante prijs te koppelen. Zo kan het beste posterontwerp worden gedrukt op Abri-formaat en in de bushalteshokjes worden opgehangen, het filmpje kan worden uitgezonden op het lokale omroep/ tv-station, etc. Naast deze prijs is eventueel een geldprijs aan de winnaar(s) toe te kennen.
- Eventueel spetterende afsluiting van de competitie waarin de winnaars bekend worden gemaakt.

***Wat is hiervoor nodig?** = deze activiteit vraagt om enige voorbereidende en uitvoerende tijd van de school (leerkrachten). De uitwerking is deels onder lesuur uit te voeren, maar leerlingen zullen ook thuis aan de slag moeten met hun idee.*

c) Lespakket 'Let's start the war on Trash!'

In aanvulling op de lespakketten van ROVA kan de gemeente gebruik maken van de lespakketten die Gemeente Schoon aanbiedt specifiek voor de doelgroep jongeren. Het lespakket 'Let's start the war on Trash!' is bedoeld voor middelbare scholieren vanaf veertien jaar en heeft de voorkeur. Hieronder een korte toelichting.

- Doel: bewustwording en permanente gedragsverandering creëren met als resultaat een schone school, met een schone omgeving.
- Inhoud: rotzooi krijgt een andere benadering. Met hilarische filmpjes worden scholieren aangespoord zich aan te sluiten bij het TRASH team, TRASH moet uitdagen, prikkelen. Het TRASH team reduceert rotzooi tot een lachwekkend en zielig fenomeen. Met de leus 'Join the TRASH team' worden pubers zelf een autoriteit. Humor maakt afval leuk en bespreekbaar. In het lespakket zitten meerdere opdrachten, zoals onderzoekjes, maar ook een anti-zwerfafval poster. De actie onder punt 1 is hier goed te plaatsen.
- Materiaal: lesmateriaal, DVD, posters, een docentenhandleiding en een afvalbak van Stichting Nederland Schoon.

***Wat is hiervoor nodig?** = tijd en ruimte in het schooljaar om met leerlingen aan de slag te gaan met het lespakket.*

Afspraken en acties met winkeliers

a) **Duidelijke afspraken:** om winkeliers te betrekken bij het belang van een schone winkelomgeving worden afspraken gemaakt met winkeliers. In het Uitvoeringsplan 2011-2015 wordt een aantal afspraken genoemd omtrent schoon, namelijk het schoonhouden van de eigen stoep, het correct

aanbieden van bedrijfsafval en het ophangen van posters met informatie over zwerfafval, verstrekt door de gemeente.

Wat is hiervoor nodig? = winkeliers bij elkaar brengen in een overleg. Ze daarin informeren over het voorstel van afspraken, belangen en voordelen benoemen en ze enthousiast maken om mee te werken.. Eventueel de opruimplicht voor winkeliers en horeca-eigenaren vergroten van 25 meter naar 50 meter en dit in de APV vastleggen.

b) Geen kassabonnen: om zwerfvuil in en rondom het winkelcentrum tegen te gaan, kan de afspraak met de winkeliers worden gemaakt om kassabonnen niet mee te geven aan klanten. Door alleen bonnen te geven aan wie er om vraagt, kan worden voorkomen dat leerlingen (en andere doelgroepen) de bonn achteloos weggooien zodra zij de winkel/ supermarkt verlaten. Een dergelijke afspraak is goed om met de supermarkt Supercoop aan de Oosterstraat te maken. Het effect is alleen niet altijd goed zichtbaar, omdat zwerfvuil niet enkel bestaat uit kassabonnen. De afspraak kost echter nauwelijks tijd en inzet, ook niet voor de winkeliers.

Wat is hiervoor nodig? = afspraken maken met winkeliers

c) Zwerfafvalcompetitie voor beste zwerfafval boodschap, georganiseerd vanuit winkeliers

Om de scholen te ontlasten is de prijsvraag voor de zwerfafvalcompetitie door de winkeliers uit te schrijven (winkeliersvereniging of supermarkt Supercoop). De deelnemende winkeliers geven de start- en sluitingsdatum aan en kunnen de uitreiking op een spetterende manier organiseren. Redenen voor winkeliers om hier aan mee te werken:

- Ondersteuning winkeliers bij de snoeproute aanpak. Dit kan leiden tot schonere winkelomgeving en daardoor bijdragen aan een prettiger winkelomgeving voor de klanten.
- Winkeliers worden door de activiteiten positief in het nieuws (lokale media) gebracht, dit kan leiden tot meer naamsbekendheid.
- Winnende ontwerpen (zoals posters) kunnen in de winkel of op de gevel worden opgehangen. Eventueel is de competitie in samenwerking met ROVA op te zetten. Dit betekent dat ROVA voorafgaand aan de competitie lessen komt geven op de scholen en bijvoorbeeld deel uitmaakt van de jury. Op deze manier worden ook de scholen bij de competitie betrokken.

Wat is hiervoor nodig? = bijeenkomst met winkeliers(vereniging) (en ROVA) om enthousiasme te creëren voor het idee van een competitie en de inzet daarbij van de winkeliers.

d) Greenteam voor winkeliers: samenwerking met winkeliers is ook te behalen door een Greenteam op te zetten voor winkeliers die vallen onder het buurtwinkelcentra. Samen dragen zij zorg voor de uitstraling van hun winkelgebied. Daaronder valt ook het schoonmaken en schoonhouden van de winkelstraten. Winkeliers krijgen voor hun inzet in het Greenteam een symbolische beloning van de gemeente. Een andere optie is dat de winkeliersvereniging de Greenteams van jongeren sponsort die de snoeproutes schoon houden. De vorm van beloning is door de winkeliers zelf te bepalen.

Wat is hiervoor nodig? = bijeenkomst met winkeliers(vereniging) om enthousiasme te creëren voor opzetten van een Greenteam.

3.3 Pijler 2: Inbedden communicatie, participatie en doelgroepbenadering

Voorstel: deelname thematraject Communicatie

Voor een goede inbedding in de organisatie en uitvoering van genoemde acties dient een communicatieplan te worden opgesteld. Om gemeenten te helpen bij het opzetten van een dergelijk plan en de gewenste uitvoering, heeft Agentschap NL het thematraject Communicatie opgezet. In dit traject wordt ondermeer aandacht besteed aan de communicatie over zwerfafval

met scholieren. U gaat aan de slag met een communicatieplan en leert wat wel werkt en wat niet met betrekking tot bewustwording en gedrag. Voorafgaand aan dit thematraject vindt een intake plaats, waarin uw wensen en verbeterpunten worden geformuleerd. U kunt rekenen op ondersteuning en procesbegeleiding door een ervaren adviseur voor maximaal 5 dagen.

Agentschap NL biedt ook een thematraject aan welke zich specifiek richt op het gebruik van social media (Twitter, LinkedIn en YouTube) om bepaalde doelgroepen te bereiken, zo ook scholieren. In dit traject krijgt u de handvaten aangeboden om met social media aan de slag te gaan.

Voorstel: deelname thematraject Participatie

De gemeente Steenwijkerland laat met de opzet van de Greenteams zien dat zij actief haar burgers betrekt bij het schoonhouden en onderhouden van de openbare ruimte. De gemeente is voornemens het aantal teams uit te breiden. Tevens is zij op zoek naar andere mogelijkheden om met burgers te participeren. Agentschap NL heeft het thematraject Participatie opgezet om gemeenten te helpen bij de vraag hoe participatie effectief is in te zetten bij de aanpak van zwerfafval en daarmee ook bij te dragen aan de leefomgeving en het verbeteren van de leefbaarheid. De gemeente doet in dit thematraject kennis en vaardigheden op voor het inzetten van participatie. Concreet wordt gewerkt aan een projectplan voor een gekozen participatieconcept. Dit plan wordt vervolgens in de gemeente uitgevoerd. Voor het opzetten en uitvoeren van het plan kan de gemeente rekenen op maximaal 10 dagen ondersteuning en procesbegeleiding door een externe adviseur.

Opmerking omtrent uitwerking acties naar Maatwerkplan

In dit hoofdstuk is een voorstel gedaan voor acties om zwerfafval in de schoolomgevingen aan te pakken. Daarnaast is een voorstel gedaan voor deelname aan thematrajecten om met deze acties aan de slag te gaan. Middels de ondersteuning bij de thematrajecten zijn de acties concreter te maken naar planning, taakverdeling en middelen. Daarmee wordt het pas echt een Maatwerkplan, waar de gemeente direct mee aan de slag kan.

3.4 Aandachtpunten

Randvoorwaarden voor te organiseren acties

- Acties moeten leuk en leerzaam zijn.
- Acties moeten niet teveel tijd kosten voor de school en de gemeente, zie verder bij aandachtspunten voor samenwerking met scholen.
- Acties zijn eenvoudig uit te rollen (op te schalen door bijvoorbeeld deelname meerdere scholen).
- Acties moeten aansluiten op de doelgroep.
- Als centrale boodschap geldt goed gedrag. Er wordt dus niet geredeneerd vanuit ongewenst gedrag (het negatieve).

Aandachtspunten voor samenwerking met scholen

- Deelname van de school aan een actie moet van te voren worden aangekondigd aangezien de invulling van een schooljaar al ver van te voren is vastgesteld en flexibiliteit niet altijd mogelijk is. Bovendien kunnen acties door de drukte op scholen vertragen, waardoor de planning vastloopt. In een lopend schooljaar kan niet veel, in een volgend schooljaar kan veel meer.
- Eerst preventie, daarna pas handhaven en straffen. Het traject van voorlichting en communicatie, via toezicht en opsporing naar daadwerkelijk repressief optreden is vooral voor de doelgroep scholieren erg belangrijk. Het uitdelen van boetes kan worden gezien als sluitstuk van een integrale handhavingaanpak. De volgorde bij deze aanpak blijkt goede resultaten op te leveren.

Tips voor vergroten draagvlak organisatie

Voor het kunnen slagen van een effectieve zwerfafvalaanpak is bestuurlijk draagvlak een belangrijke voorwaarde. Tips om het bestuurlijk draagvlak en betrokkenheid van de interne organisatie te vergroten zijn:

- Trek het onderwerp breder door bijvoorbeeld ook openbare ruimte, onderwijs of sociale zaken erbij te betrekken.
- Zorg dat de bestuurder met het onderwerp kan 'scoren'. Bijvoorbeeld door de wethouder te laten meegaan bij het opruimen van zwerfvuil en daar publiciteit aan te geven.
- Speel het via de burgers. Zwerfafval is één van de belangrijkste ergernissen van burgers. Laat de burgers hierover aan het woord. Bijvoorbeeld door bijeenkomsten van wijkteams te organiseren of tijdens een rondje van de wethouder door de wijk.
- Zorg ervoor dat de wethouders onderling en de ambtenaren en wethouders veel met elkaar in overleg komen over het onderwerp.
- Zorg dat dit Maatwerkplan intern wordt verspreid bij het bestuur en andere medewerkers die min of meer betrokken zijn bij het onderwerp.

Tips voor organisatie en proces

- Pak snoeproutes gebiedsgericht aan. Het risico bij de aanpak van snoeproutes vanuit de traditionele sectorale werkvelden (als groen en grijs) is dat de sectoren teveel langs elkaar heen werken, waardoor er geen sprake is van een consistent onderhoudsniveau op de snoeproutes. Door snoeproutes gebiedsgericht aan te pakken wordt op integrale wijze de gehele route onderhouden. Zowel het groen (gazon, bomen en beplanting) als het grijs (verharding, zwerfafval, onkruid etc.) worden per locatie op vergelijkbaar niveau onderhouden.
- Wijs een aanspreekpunt aan binnen uw gemeentelijke organisatie die alle activiteiten op het gebied van zwerfafval en/of de aanpak van snoeproutes coördineert.
- Zorg dat alle betrokken disciplines vertegenwoordigd zijn in een 'projectteam aanpak snoeproutes'. Dus niet alleen zorgen voor een goede afstemming in de uitvoering, maar ook voor een goede klachtenafhandeling, gemotiveerde medewerkers, goede voorzieningen, etcetera.
- Spreek af hoe vaak de betrokkenen overleggen en leg deze afspraken vast in een draaiboek.
- Stel een lijst samen van externe actoren die betrokken kunnen worden bij de aanpak van snoeproutes en houdt op regelmatige basis contact met deze actoren. Zorg tevens voor een duidelijke taakverdeling.